

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна практика інвестування потребує знання та врахування основних принципів територіальної організації інвестиційної діяльності (ІД), рівень наукової розробленості яких в цілому є недостатнім і має переважно економічне спрямування. Існуючі географічні праці присвячені насамперед дослідженню особливостей територіальної організації окремих видів інвестиційної діяльності [3]. В той же час практично не досліджуються, як самостійний напрямок суспільно-географічних досліджень, питання територіальної організації інвестиційної діяльності в цілому, як складного, інтегративного, динамічного процесу.

Інвестиційна діяльність – це послідовна сукупність дій її суб'єктів щодо здійснення інвестицій (тобто окремих видів ІД – Ю.К.) з метою отримання доходу або досягнення іншого суспільного ефекту [5]. Тісна організаційно-управлінська та функціональна взаємозв'язаність всіх видів ІД зумовлена їх активною участю у функціонуванні єдиного інвестиційного циклу. Головними фазами цього циклу є: передінвестиційна, інвестиційно-ресурсна, фаза інвестування, інвестиційно-результативна.

За сукупністю головних рис інвестиційної діяльності (характер об'єкту інвестування, головна функція у єдиному інвестиційному процесі, особливості механізму інвестування, спеціалізована інвестиційна інфраструктура) виділяються *узагальнені види ІД* [4]:

а) *інвестиційно-фінансова діяльність* (фінансування інвестицій, формування портфеля цінних паперів, реалізація фінансових інвестицій, отримання дивідендів тощо), яка забезпечується інфраструктурою фондового ринку: фондовими біржами, торговцями цінними паперами, депозитарними установами, інститутами спільного інвестування та ін.;

б) *інвестиційно-інноваційна діяльність* (створення інноваційних інвестицій, реконструкція та технічне переозброєння діючих підприємств та ін.), яка забезпечується агенціями з інвестицій та інновацій, венчурними компаніями, інноваційними фондами тощо;

в) *інвестиційно-будівельна діяльність* (створення реальних інвестицій, освоєння капітальних вкладень, введення об'єктів в експлуатацію та ін.), яка забезпечується проектно-пошуковими, будівельно-монтажними та ремонтними організаціями;

г) *інтегративно-інвестиційна діяльність*, яка поєднує всі види ІД в рамках виконання певних інвестиційних проектів. Крім зазначених вище, вона представляє види ІД передінвестиційної та інвестиційно-результативної фаз інвестиційного циклу (мотивація інвестиційної діяльності, обґрунтування доцільності інвестицій, планування інвестицій, управління інвестиційним проектом, отримання економічних, соціальних та інших позитивних

результатів від функціонування об'єктів інвестування), які забезпечуються фірмами-девелоперами, прожект-менеджерами, інжиніринго-консалтинговими фірмами, управліннями будівництва та розвитку державних та приватних інвесторів та ін.

Окремі види ІД та учасники інвестиційного процесу (інвестори; суб'єкти ІД, які представляють інвестиційну інфраструктуру; об'єкти інвестування) формують систему інвестиційних відносин та зв'язків, у тому числі й територіальних.

Територіальна організація інвестиційної діяльності в цілому, на відміну від ТО окремих видів ІД, має більш функціональний та інтегративний характер. Їй властиві:

1) функціональна єдність, яка зумовлена тісними функціональними зв'язками стадій та ланок інвестиційного процесу;

2) компонентна єдність, що формується через об'єктивний взаємозв'язок всіх основних видів ІД, які об'єднуються у процесі реалізації інвестиційного проекту (освоєння об'єкта інвестування тощо) у цілісний організаційно-управлінський механізм;

3) територіальна єдність, яка зумовлена: виробничо-технологічними особливостями інвестиційного процесу, що потребують зниження транспортних та інших комунікаційних витрат; просторовою єдністю об'єкту інвестування; спільною орієнтацією всіх видів ІД на розміщення у найбільш сприятливому та інвестиційно привабливому регіоні або місті та ін.

Поняття «територіальна організація інвестиційної діяльності» відображає основні територіальні особливості ІД та їх роль у розвитку соціально-економічних та регіональних процесів. Вона, з одного боку, є результатом розвитку ІД, з іншого – цілеспрямованим напрямом її функціонування.

Територіальна організація інвестиційної діяльності розвивається під впливом численних традиційних та сучасних чинників. Головні з них: суспільно-економічні чинники, особливості державної інвестиційної політики, галузеві властивості ІД (міжгалузевий характер, складність структури ІД, циклічність інвестиційних процесів), трансформаційні процеси в структурі господарства регіонів, рівень соціально-економічного розвитку та інвестиційної привабливості регіонів, активність іноземного інвестування у регіонах, розвиток нових інтегративних форм ТО господарства, характер розміщення основних видів ІД та відповідної інвестиційної інфраструктури тощо. Спільним для цих чинників є те, що вони ускладнюють територіальну організацію ІД, обумовлюють високу динаміку її змін, посилюють взаємодію інвестування та регіональних процесів, комплексно впливають на ТО ІД.

В основі територіальної організації інвестиційної діяльності лежать численні територіальні інвестиційні процеси. З одного боку, вони визначають динамічний розвиток ТО ІД, з іншого – є складовими регіональних процесів. Основними типами територіальних інвестиційних процесів є:

– *процеси розміщення*, які пов'язані з процесами локалізації та територіального зосередження ІД;

– *територіальна інтеграція*, яка представлена процесами територіальної та просторової взаємодії, дифузії поширення тощо;

– *функціонально-регіональні процеси*, що пов'язані з реалізацією численних суспільних функцій ІД щодо регіонів;

– *територіально-структурні процеси*, основними підтипами яких є просторово-структурні (процеси диференціювання, концентрування, просторова дифузія тощо), компонентно-структурні, які представлені процесами диверсифікації та компонентної поляризації ІД, а також функціонально-структурні процеси;

– *територіальне системоутворення*, як один з найбільш інтегральних територіальних інвестиційних процесів.

Характер розвитку окремих таких процесів визначає особливості відповідних структур, а їх взаємозв'язок зумовлює основні риси територіальної структури ІД. На нашу думку та на думку деяких інших дослідників, саму ІД в цілому можна представити як складний територіальний (геопросторовий) процес [1; 6].

Основними формами ТО інвестиційної діяльності є територіально-інвестиційні системи (ТІС) та функціонально-інвестиційні територіальні системи (ФІТС).

На утворення та розвиток *територіально-інвестиційних систем* активно впливають процеси територіального зосередження, просторово-структурні, компонентно-структурні процеси та процеси територіальної інтеграції. ТІС мають тісні взаємозв'язки з соціально-економічним розвитком регіонів.

За головними особливостями можна виділити три типи ТІС: точкові (або локальні), регіональні та ареальні.

В основі виділення точкових ТІС лежать певні форми територіального зосередження ІД – інвестиційні пункти, центри та вузли.

Регіональні ТІС представлені двома підтипами: а) інвестиційними ланками господарських комплексів одиниць адміністративно-територіального устрою (країни, області, адміністративного району); б) міжрегіональними інвестиційними системами суміжних регіонів (міжобласні, міжрайонні), в основі об'єднання яких лежать тісні територіально-інвестиційні зв'язки та схожість основних типологічних рис ІД.

Ареальні ТІС є проміжним типом територіальних систем. Він представлений певною системою взаємодіючих елементів по лінії: «інвестиційний центр–інвестиційний центр» або по лінії: «інвестиційний центр–прилегла територія його впливу».

Для більшості ТІС характерним є активна взаємодія із зовнішнім середовищем. Функціонування ТІС, насамперед у процесі реалізації крупних інвестиційних проектів, потребує значних додаткових потужностей та розвинутої регіональної інфраструктури, що зумовлює розвиток зовнішніх (щодо базового інвестиційного процесу) зв'язків. На нашу думку, можна виділити два типи таких зв'язків: а) забезпечуючі та б) мультиплікативні.

Перший тип зв'язків має переважно доцентрову направленість. Він представлений допоміжними та обслуговуючими зв'язками, які забезпечують виконання інвестиційного процесу у всіх його фазах. У передінвестиційній фазі формуються фінансово-інвестиційні, інжиніринго-консалтингові, інформаційні та інші зв'язки; у інвестиційно-ресурсній фазі – зв'язки з виробництва або створення інвестиційних ресурсів та інноваційні зв'язки; у фазі інвестування – зв'язки з надання певних послуг виробничо-інвестиційного та технолого-інвестиційного характеру; у інвестиційно-результативній фазі – організаційно-управлінські, фінансово-економічні, інноваційні зв'язки тощо.

Мультиплікативні зв'язки мають відцентрову направленість. Їх утворення зумовлено здатністю інвестиційної діяльності виступати інвестиційним мультиплікатором, що (через розвиток інших об'єктів та виробництв, які пов'язані з функціонуванням та розміщенням основного об'єкту інвестування) ініціює економічну активність інших учасників відтворювального процесу в регіоні. Зокрема мультиплікативні зв'язки сприяють розвитку фондового та інших фінансових ринків, ринкової інфраструктури, індустріально-будівельної бази, утворенню нових видів економічної діяльності, активізації інноваційної діяльності, розвитку соціальної сфери тощо.

Певним різновидом ТІС є територіально-інвестиційні комплекси, які характеризуються високим рівнем взаємозв'язаності та цілеспрямованості всіх своїх компонентів (насамперед видів ІД та інвестиційної інфраструктури) на певній території.

Утворення другої форми ТО ІД – *функціонально-інвестиційних територіальних систем* – пов'язано з функціональними особливостями ІД, а саме: а) з цільовою заданістю функціонування ФІТС; б) з інтенсивними внутрішньогалузевими зв'язками; в) з циклічністю інвестиційної діяльності.

Цільова заданість функціонування зумовлена насамперед основною метою будь-якого інвестиційного проекту – отримання прибутку або досягнення іншого суспільного ефекту. З нею пов'язана реалізація численних суспільних функцій ІД, основними з яких є такі: відтворювальна, забезпечуюча, креативна, розподільно-регулююча, стимулююча, комплексоформуюча [1].

Інтенсивні внутрішньогалузеві зв'язки поєднують ФІТС у єдине ціле, формуючи якісно нові утворення. Основними видами таких зв'язків є: фінансово-економічні, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські та територіально-системоутворюючі зв'язки.

За третьою функціональною особливістю ФІТС поділяються на лінійні та циклічні. До першого типу відносяться як прості територіальні системи, які представлені окремими ланками інвестиційного процесу, так й більш складні елементи – індустріальні та інноваційні кластери та ін. Просторово-часовим проявом циклічних ФІТС є територіальні інвестиційні цикли [2].

Література.

1. *Качаєв Ю.Д.* Концептуальні засади суспільно-географічного дослідження впливу інвестиційної діяльності на регіональний розвиток / Ю.Д. Качаєв // Регіон-2008: стратегія оптимального розвитку / Матеріали міжнар. науково-практичної конференції. – Харків. : 2008. – С.41-43.
2. *Качаєв Ю.Д.* Методологічні підходи до суспільно-географічного дослідження інвестиційних циклів / Ю.Д. Качаєв // Наук. часопис Нац. пед.ун-ту імені М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 21. – С. 3-13. – (Серія 4. «Географія і сучасність»).
3. *Качаєв Ю.Д.* Географія інвестиційної діяльності: об'єкт, предмет, методологічні принципи дослідження / Ю.Д. Качаєв // Наук. Вісник Чернівецького ун-ту: Зб. наук. праць. Вип. 458. Географія. – Чернівці : Рута, 2009. – С. 74-78.
4. *Качаєв Ю.Д.* Науково-методичні основи дослідження територіальної організації інвестиційної діяльності / Ю.Д. Качаєв // Наук. часопис Нац. пед.ун-ту імені М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 23. – С. 3-10. – (Серія 4. «Географія і сучасність»).
5. *«Про інвестиційну діяльність».* Закон України від 18 вересня 1991 року. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>
6. *Смаль І.* Інвестування як геопросторовий процес / І. Смаль // Україна та глобальні процеси: географічний вимір: зб. наук. праць. У 3-х т. – Київ–Луцьк : Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – Т. 1. – С.154-156.

Н.М. Пашинська

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Географія традиційно розглядає транспорт як важливий елемент території, тісно пов'язаний з конкретними природними і соціально-економічними умовами. У сучасній суспільній географії транспорт розглядається як специфічна комунікаційна інфраструктурна галузь виробництва і сфери обслуговування, що забезпечує потреби господарства і населення з усіх видів перевезень. Головна функція транспорту – поєднання всіх елементів територіальної структури господарства і розселення в єдину систему шляхом переміщення (перевезення) транспортними мережами людей, вантажів, інформації і енергії. До основних територіальних функцій транспорту відносяться просторова інтеграція, територіальне сполучення (комунікаційна функція), транзит, подолання простору, транспортне обслуговування території і населення.

Однією з форм територіальної організації суспільства є транспортна система. Це поняття у свій час розробляли: Л.І. Василевський, І.В. Нікольський, М.М. Казанський, Г.А. Гольц, С.Б. Шліхтер, В.М. Бугроменко, К.Ф. Коценко, М.В. Григорович. Під транспортною системою традиційно розуміють територіальне поєднання мережі шляхів сполучення, технічних засобів і служб перевезень, що, об'єднуючи всі види транспорту та всі ланки транспортного